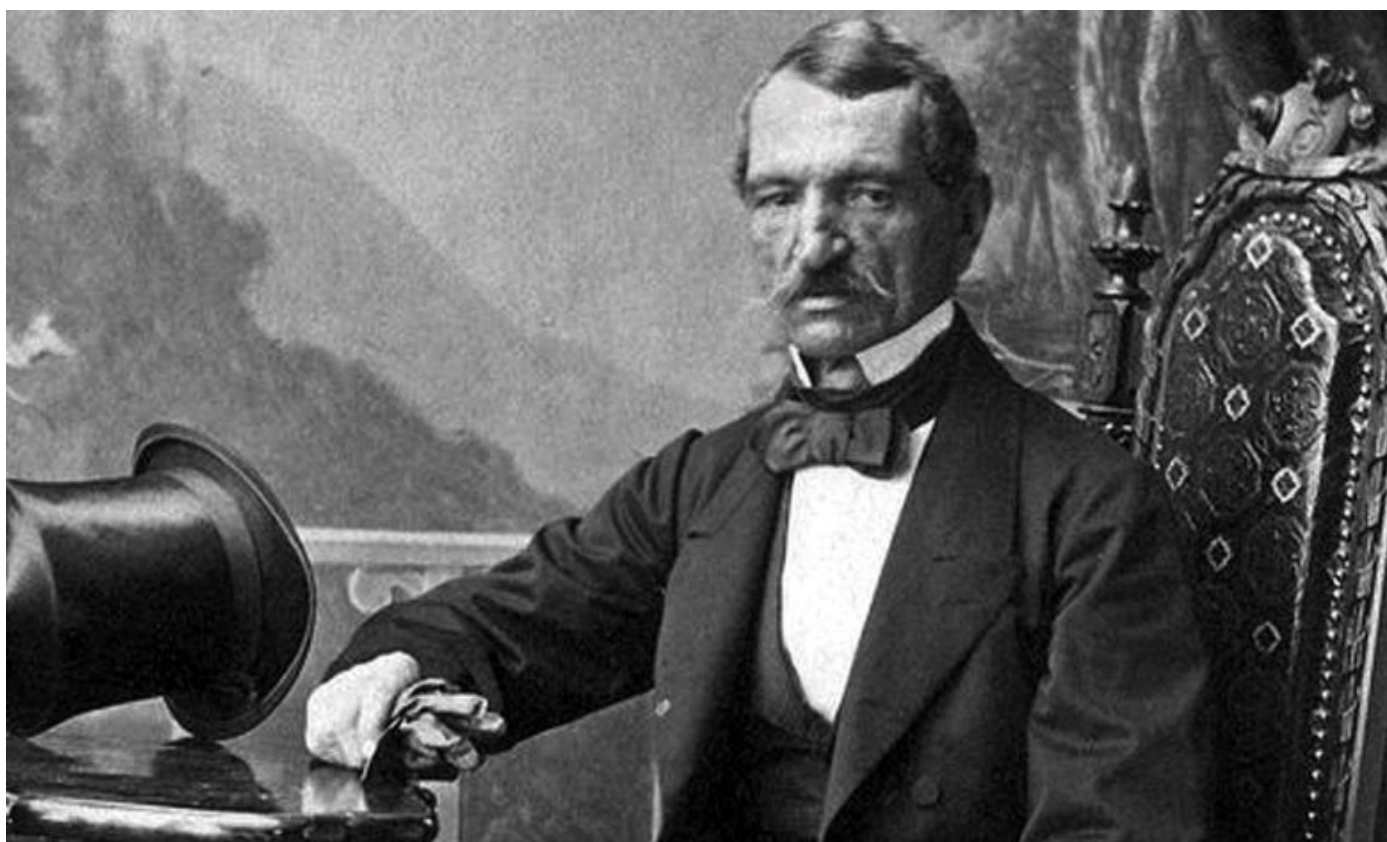

На данашњи дан 1874. године умро је српски државник Илија Гарашанин, чије је дело "Начертаније" (прву верзију је написао Франа Зах), предвиђало ослобађање свих Срба и Јужних Словена. Залагао се за Савез балканских народа како би се заједно одупрли Турској. Син је трговца Милутина Савића из села Гараша код Крагујевца и презиме је узео према називу родног места. Каријеру је започео као официр 1837. и био је први старшина војске кнеза Милоша Обреновића, али је после абдицирања кнеза Милоша 1839. морао у избеглиштво. По повратку у отаџбину од 1843. до 1852. био је министар унутрашњих дела, до 1853. министар спољних послова, али је сменен под притиском Русије, иако се противио аустрофилској политици кнеза Александра Карађорђевића и сматрао да Србија треба да се ослони на Русију и Француску. Поново је постао министар унутрашњих дела 1858. и одлука Светоандрејске скупштине о збацивању династије Карађорђевић је највише његова заслуга. На позив кнеза Михаила Обреновића, 1861. постао је шеф владе и дипломатије. Прихватио је његову идеју о савезу са Грчком и Румунијом у припремању устанка против Турака, такође је водио тајне преговоре о устанку са првацима Срба у Босни, али је отпуштен 1867. због противљења кнежевој женидби с Катарином Константиновић.

Данас је субота, 10. јун 2023.

1190- Немачки цар Фридрих I Барбароса удавио се у реци Салеф у Малој Азији у Трећем крсташком рату. На престо је ступио 1152, после чега је водио више ратова у Италији у покушају да потчини ломбардске градове и примора папу на покорност. После пораза 1176. у бици код Лењана покајнички се измирио с папом. Предводећи крсташе на путу ка Јерусалиму 1189. прошао је кроз Србију и састао се у Нишу са великим жупаном Србије Стефаном Немањом.

1610- Први холандски исељеници у Америци искрцали су се на острво Менхетн, сада централни део Њујорка.

1793- Први јавни зоолошки врт - "Жарден де плант" - отворен је у Паризу.

1819- Рођен је француски сликар Гистав Курбе. Опор и снажан, одбацио је романтичне пејзаже и идеализовање људи и призора, извршивши огроман утицај на европско сликарство средином 19. века. Главна дела: "Атеље", "Туцачи камена", "Талас", "Погреб у Орнану".

1832- Рођен је немачки инжењер Николаус Аугуст Ото, који је 1861. направио први бензински мотор, а 1876. изумео четворотактни мотор са унутрашњим сагоревањем, познат као "Ото мотор", што је омогућило развој аутомобилизма.

1836- Умро је француски физичар и математичар Андре Мари Ампер, оснивач електродинамике. Засновао је теорију магнетизма у нераздвојивој вези с електрицитетом и пронашао и проучио узајамно дејство електричних струја. Написао је више дела из физике, математике и филозофије. Њему у част јединица за јачину струје названа је ампер (скраћено А), јединица за наелектрисање (количину електрицитета) амперсекунда (скраћено Ас) и амперчас (скраћено Ах), а инструмент за мерење јачине струје амперметар.

1868- Приликом шетње Кошутњаком (који је тада био приватно ловиште Обреновића)

убијен је српски кнез Михаило Обреновић. На престолу Србије био је од 1839. до 1842. и од 1860. до смрти. Због буне коју је 1842. подигао Тома Вучић Перишић морао је да побегне у Аустрију, после чега је на престо Србије доведен кнез Александар Карађорђевић. Боравећи ван земље, помагао је многе српске културне раднике и писце, укључујући Вука Караџића, Ђуру Даничића, Бранка Радичевића. Када се његов отац кнез Милош Обреновић вратио на власт 1858. преузео је команду над војском, а убрзо после очеве смрти 1860. завео је ауторитарну владавину, претворивши Скупштину у саветодавни орган. Установио је 1861. народну војску од око 50.000 људи и снабдео је модерним наоружањем. Искористио је турско бомбардовање Београда 1862. (Чукур чесма) да након обимне дипломатске акције 1867. примора Турску да повуче гарнизоне из утврђених градова Србије.

1875- Умро је српски писац Јован Грчић Миленко, следбеник Бранка Радичевића, романтичарски песник познат као "фрушкогорски славуј". Себи је додао име Миленко, по девојци Милени у коју је био заљубљен. Гимназију је учио у Новом Саду, Сегедину и Пожуну (садашња Братислава). Као стипендиста Матице српске студирао је медицину у Бечу, али се разболео од туберкулозе, вратио у родни Черевих у Срему, и у 29. години умро у манастиру Беочин. У лирским песмама, лаким мелодичних стихова, изразио је непосредан доживљај природе. У осећањима је романтичарски чедан и сентименталан, али је написао и више тзв. "простих песама", по којима се сматра претечом реализма у српској поезији. У Бечу је 1869. објавио "Песме". Писао је и приповетке и преводио је Шилера, Гетеа, Хајнеа.

1915- Рођен је амерички писац Сол Белоу, добитник Нобелове награде за књижевност 1976, у чијем делу је средишња тема модеран човек, заокупљен сумњама и разочарењима. Дела: романи "Хендерсон, краљ кише", "Човек на клацкалицу", "Жртва", "Не пропусти дан", "Пустоловине Огија Марча", "Херцог", "Планета господина Семлера", "Хумболтов дар", "Деканов децембар", приче "Мозбијева сећања", драме "Последња анализа", "Гука", путопис "До Јерусалима и назад".

1922- Рођена је америчка филмска глумица и певачица Френсис Гам, позната као Џуди Гарланд, која се прославила већ као девојчица улогом у филму "Чаробњак из Оза" за коју је добила Оскара. Изврсно је тумачила улоге и у филмовима Винсента Минелија, једног од пет њених мужева - њихова кћерка Лајза Минели такође је остварила сјајну певачку и глумачку каријеру. Остали филмови: "Бебе у војсци", "Оснуймо оркестар", "Бебе на Бродвеју", "Мала Нели Кели", "Сретни ме у Сент Луису", "Часовник", "Зигфилдове лудости", "Пират", "Звезда је рођена".

1923- Рођен је британски медијски магнат чешког порекла Јан Лудвик Хох, познат као Јан Роберт Максвел.

1923- Умро је француски писац Пјер Лоти, који је због написа о окрутностима колонијалних трупа у Индокини отпуштен из војне службе. Као поморски официр много је путовао и дела му обилују егзотиком. Као туркофил, у Првом балканском рату изражавао је симпатије за Турску, али је после бугарског препада на српску војску у Другом балканском рату и касније у Првом светском рату, похвално и с нескривеним дивљењем писао о Србима. Остала дела: "У харему", "Лотијева женидба", "Морнар", "Исландски рибар", "Госпођа хризантема", "Роман једног спахије".

1924- Вођу италијанских социјалиста Ђанђакома Матеотија отели су и убили фашисти. Матеоти је тог дана у Скупштини одржао говор у ком је необично оштро критиковао понашање Мусолинијевих следбеника. Потичао је из богате породице, завршио је права и веома млад постао ватрени социјалиста. После иступања из Социјалистичке партије Италије у октобру 1922, постао је генерални секретар новостворене Социјалистичке унитаристичке партије. Његово име постало је временом симбол антифашистичке борбе и током Другог светског рата га је носило више јединица Покрета отпора.

1930- Рођен је Бранимир Живојиновић, преводилац, књижевник. Рођен је у Београду, у породици истакнутих интелектуалаца. Био је професор на Филолошком факултету (Одсек за германистику) и уредник у Српској књижевној задрузи. Један је од оснивача Удружења књижевних преводилаца Србије и први добитник најугледније преводилачке награде "Милош Н. Ђурић" за 1968. Објавио је четири песничке збирке и шест антологија немачке и светске лирике. Са немачког, енглеског, француског и руског преводио је Гетеа, Шекспира, Шилера, Новалиса, Хајнеа, Рилкеа, Ничеа, Милтона, Љермонтова, Бодлера, Целана, Ахматову, Кафку, Музила, Хесеа, Мана, Канетија... Задужио је српску културу и преводима великих теоријских дела из историографије, социологије, теорије права, психологије, теорије књижевности. Одликован је највишим државним и стручним наградама, па и Крстом СР Немачке за заслуге.

1934- Умро је енглески композитор Фредерик Делијус, импресиониста познат по симфонијама ("Париз - песма великог града", "Бригг Фаир"). Композовао је и опере и концерте, укључујући "Мису живота", инспирисану делом немачког филозофа Фридриха Ничеа "Тако је говорио Заратустра".

1940- Фашистичка Италија ушла је у Други светски рат као савезник нацистичке Немачке, објавивши рат Француској и Великој Британији.

1942 - Почела је офанзива на Козару у Другом светском рату, у којој је око 40.000 немачких и хрватских војника затворило обруч око слободне територије у подручју те планине у Босни. У опкољеном подручју збег са око 80.000 српских цивила је бранило 3.500 бораца Другог крајишког партизанског одреда. После 50 дана тешких борби местимично је пробијен обруч и спасено је нешто више од 15.000 цивила. Спаљена су и уништена сва села а око 60.000 српских цивила отерано је у логоре, махом у Јасеновац.

1942- Немци су у Другом светском рату у рударском селу Лидице у Чешкој, које су претходно спалили, стрељали све мушкарце (око 200), жене одвели у концентрационе логоре, а децу у заводе за "преваспитавање", као одмазду због убиства немачког протектора Чешке и Моравске и шефа нацистичке тајне полиције Гестапо - Рајнхарда Хајдриха, 27. маја 1942. Село је обновљено 1946. и у њему је подигнут споменик жртвама.

1942- У борби с Немцима код Мале Ремете у Срему, у Другом светском рату погинуо је Бошко Палковљевић-Пинки, један од првих партизана Фрушке горе, који је као курир из Срема обавестио Врховни штаб о народноослободилачкој борби у Војводини. Био је један од организатора бекства 32 робијаша из сремскомитровачког затвора 1941.

1945- Команданту западних савезничких снага у Другом светском рату америчком генералу Двајту Ајзенхауеру је уручено једно од највиших совјетских одликовања - Орден победе.

1946- Умро је амерички боксер афричког порекла Џек Џонсон, први црнац који је освојио титулу светског првака у тешкој категорији.

1967- Израел је прихватио захтев УН о прекиду ватре у рату са Египтом (Шестодневном), у којем су Израелци - против којих су ратовали и Сирија и Јордан - за само шест дана заузели територију четири пута пространију од Израела.

1967- Совјетски Савез је прекинуо дипломатске односе са Израелом и запретио санкцијама уколико израелска армија не обустави напредовање према главном граду Сирије Дамаску.

1967- Умро је амерички филмски глумац Спенсер Трејси, изузетан тумач низа карактерних улога, први глумац који је две године узастопно добио Оскара - за филмове "Храбри капетан" 1937. и "Град дечака" 1938. Остали филмови: "Бес", "Седми крст", "Цитадела", "Старац и море", "Нирнбершки процес", "Погоди ко долази на вечеру".

1970- У Јордану је најмање 100 људи убијено у сукобу владиних снага с палестинским герилцима.

1971- САД су после 21 године укинуле ембарго на трговину с Кином.

1989- Народна република Кина и Тајван успоставили су директне телефонске везе.

1990- На првим слободним изборима у Бугарској после Другог светског рата победила је Бугарска социјалистичка партија (бивша Комунистичка партија) која је добила 47 одсто гласова, док је десничарски Савез демократских снага освојио 36 одсто.

1990- Председничке изборе у Перуу добио је перуански политичар јапанског порекла Алберто Фуџимори, поразивши на њима писца Марија Варгаса Љосу.

1992- Догодио се масакр у селу Чемерно, када су 32 српска цивила, највише жене, деце и старци, мештани тог села у близини Сарајева, побијени у праскозорје, од стране локалних муслиманских екстремиста.

1995- Бивши председник владе Шведске Карл Билт наименован је уместо лорда Дејвида Овена за копредседника Међународне конференције о претходној Југославији, саопштио је председавајући Европске уније француски председник Жак Ширак.

1996- Чеченски исламски сепаратисти и званичници Русије потписали су документе којима је предвиђено окончање 18-месечног рата у Чеченији.

1997- Према наређењу вође камбоџанске маоистичке герилске фракције "Црвених Кмера" Пол Пота, убијен је један од његових најближих сарадника Сон Сен и 11 чланова његове породице.

1999- Последњи пројектили НАТО - 79. дана агресије на Србију (СРЈ) - пали су нешто после 13 часова у подручју села Кололеч код Косовске Каменице, а убрзо потом генерални секретар НАТО Хавијер Солана саопштио је да бомбардовање престаје. Прве јединице Војске Југославије су, на основу Војно-техничког споразума потписаног дан раније у Куманову, почеле повлачење са Косова и Метохије, а касније истог дана Савет безбедности Уједињених нација је, уз уздржан глас НР Кине, усвојио резолуцију 1244 којом је легализован долазак међународних војних снага у јужну српску покрајину.

1999- Председник СРЈ Слободан Милошевић је саопштио да је током агресије НАТО погинуло 462 припадника Војске Југославије и 114 полицајаца, као и "да је земља одбрањена и да је сачуван њен суверенитет и територијални интегритет".

2000- Умро је сиријски председник Хафез ел Асад, који је на власт дошао државним ударом у новембру 1970. да би већ следећег марта био изабран за шефа државе. Био је један од најутицајнијих државника Блиског истока, на месту председника наследио га је син.

2002- У близини београдског хотела "Југославија" из заседе је убијен српски полицијски генерал Бошко Буха, заменик шефа ресора јавне безбедности у Министарству унутрашњих послова Србије.

2004- Умро је амерички музичар афроамеричког порекла Реј Чарлс, "отац соула", који је успео да савлада и сиромаштво и недостатак вида и зависност од хероина и постане један од најпопуларнијих и најплоднијих музичара 20. века. Током 58 година издао је 250 албума и одржао око 10.000 концерата. Међународну славу стекао је 1954. песмом

"Нашао сам жену", а незаборавна песма "Џорџија у мојим мислима" сврстала га је 1960. године међу светске звезде, што је следеће године потврдио хитовима "Збриши друмом Џек" и "Не могу да престанем да те волим".

2010- Умро је Влахо Орлић, један од најбољих домаћих ватерполо стручњака. Рођен у Котору, детињство је провео у Италији и Дубровнику, а као младић успешно се бавио веслањем. Од 1958. налазио се у београдском Партизану, као играч и потом тренер. Сматра се најзаслужнијим за напредак тог клуба који је седамдесетих владао Европом и био је један од најбољих ватерполо клубова на континенту. Почетком деведесетих учествовао је у стварању успешних тимова Звезде и Бечеја.

(РТВ)